

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในกระแสของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของประชาคมโลกและความก้าวหน้าทันสมัยของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ในหลายๆ เรื่องด้วยกัน เช่น การลดอำนาจของศูนย์รวม การสนับสนุนการกระจายอำนาจ และกระบวนการตัดสินใจสู่ท้องถิ่น ให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมและมีบทบาทในการพัฒนาทุกมิติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในรูปแบบประชาธิปไตย และกระจายอำนาจการศึกษาสู่ท้องถิ่น ซึ่งจากเดิมนั้น จะเน้นกลไกจากภาครัฐในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา ปรากฏว่าไม่ประสบความสำเร็จก็เลยใช้นโยบายการบริหารแบบกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย

วัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา “บ้าน” หรือชุมชนไทย เมื่อครั้งในอดีตมี “วัด” เป็นศูนย์รวมจิตใจในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาการศึกษา หรือกิจกรรมอันเป็นประโยชน์แก่ชุมชน “บ้าน” หรือชุมชนจะร่วมกับ “วัด” โดยการสนับสนุนที่สำคัญจาก “โรงเรียน หรือราชการ” ร่วมกันดำเนินการในลักษณะ ๓ ประสาน “บ้าน วัด โรงเรียน” หรือ เรียกโดยย่อว่า “บวร”

รัชกาลที่ ๙ ทรงตระหนักและเห็นความสำคัญในบทบาทของ “บ้าน วัด โรงเรียน” ในลักษณะดังกล่าวนี้ จึงมีแนวพระราชดำริที่จะให้ดำเนินการจัดตั้งวัดขึ้นคู่กับชุมชนเพื่อเป็นพุทธสถานในการประกอบกิจการของสงฆ์ในการสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา¹

การปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการปรับวิธีคิด เปลี่ยนวิธีสอน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การเรียนรู้อย่างรอบด้าน สมดุลยภาพ บูรณาการที่กลมกลืนกับวิถีชีวิต เมื่อพิจารณาคุณลักษณะของโรงเรียนวิถีพุทธที่ว่าพัฒนาการกิน อยู่ คู่ พึ่ง ตามหลักไตรสิกขา อันประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ยิ่งสร้างความมั่นใจว่าโรงเรียนวิถีพุทธเป็นการเริ่มต้นการปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริง

การปฏิรูปการศึกษาที่กล่าวกันว่าสอดคล้องกับรากฐานของสังคมไทย ยังไม่มีครั้งใดที่จะตรงเหมือนกับครั้งนี้ การดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นหลักของการศึกษาที่จะพัฒนามนุษย์ผู้ชีวิตที่สมบูรณ์ ซึ่งทุกท่านที่ร่วมโครงการ ทั้งผู้บริหาร โรงเรียน ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง

¹กระทรวงศึกษาธิการ, วัดจะมีส่วนรับภาระและจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ-ได้อย่างไร สกส, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๘๖.

ชุมชน และผู้รับผิดชอบโครงการ โรงเรียนวิถิพุทธ เขตพื้นที่การศึกษา คงได้ตระหนักและประจักษ์แล้วว่านักเรียนในโครงการ มีการพัฒนาด้านกาย ศีล จิต และปัญญาอย่างเป็นองค์รวม และต่อเนื่อง มีพัฒนาการเพิ่มขึ้นทุกขณะ ชีวิตที่เป็นการศึกษา จึงเป็นชีวิตที่เรียนรู้และพัฒนาไม่มีวันจบ อันเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ต้องการทรัพยากรบุคคล ที่มีลักษณะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต คิดเป็น เฉลียวฉลาด กล้าแกร่ง อดทน เพียรพยายาม คิดเห็นได้ถูกต้อง ตามความเป็นจริง

ในขณะเดียวกันก็เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมประสานประโยชน์ให้สังคมน่าอยู่ ร่วมเย็นสันติสุข ทั้งหมดนี้ได้ปรากฏในคำสอนของพระพุทธศาสนาและโรงเรียนวิถิพุทธแล้ว จึงเป็นที่น่าชื่นชมว่ายังมีโรงเรียนวิถิพุทธมากขึ้นเพียงใด ประเทศไทยจะน่าอยู่มากขึ้นเพียงนั้น แต่โรงเรียนวิถิพุทธจะทำงานเพียงลำพังไม่ได้ เพราะหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ได้ถูกสืบทอดผ่านศาสนทายาทคือพระภิกษุสงฆ์มากกว่า ๒,๕๐๐ ปี จนถึงวันนี้ ประเทศไทยเป็นดินแดนที่สำคัญ ที่จรโลงคุณค่าของพระพุทธศาสนาให้ชาวโลกรับรู้ ประเทศไทยมีพระเถระที่ควรแก่การกราบไหว้บูชาอยู่ทั่วทุกพื้นที่ และ โครงการโรงเรียนวิถิพุทธ ได้เริ่มมาถูกทาง คือการโน้มน้าวโรงเรียนเข้าประสานกับพระเถระ เป็นการหวนคืนของบ้าน วัด โรงเรียน อันจะนำความเข้มแข็งมาสู่ชุมชนสังคมอีกครั้งอย่างยั่งยืนได้

ถึงแม้ว่าปัจจุบันมีโรงเรียนเข้าสู่โครงการ โรงเรียนวิถิพุทธเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ก็ตาม แต่โดยทั่วไป ยังมีสถานการณ์ที่ชี้ให้เห็นว่า ยังไม่สอดคล้องกับแนวโรงเรียนวิถิพุทธ อย่างเต็มรูปแบบ เพราะปัญหาต่าง ๆ เช่น เด็กนักเรียนและเยาวชนขาดความตั้งใจ ความเอาใจใส่ต่อการเรียน การสอน ขาดเรียน มาสาย แต่งตัวไม่สุภาพเรียบร้อย ขาดความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน หลบหนีไม่เข้าเรียน ขาดระเบียบวินัย พุดจาไม่สุภาพเรียบร้อย ขาดความเสียสละต่อประโยชน์ส่วนร่วม ไม่เคารพ เชื้อพ้องต่อพ่อแม่ครูอาจารย์ เด็กนักเรียนทะเลาะกัน เป็นต้น

ถ้าหากบุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจที่ดีพอในกระบวนการจัดการเรียนการสอน โดยบูรณาการ หลักธรรมจริยธรรมประยุกต์เข้าไปในเนื้อหาวิชาที่สอน หรือกิจกรรมการเรียนการสอน และมีบรรยากาศปฏิสัมพันธ์และกัลยาณมิตรที่ดีพอแล้วจะสามารถทำให้การเรียนการสอนเกิด ผลสัมฤทธิ์ได้²

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจและต้องการศึกษาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด และโรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธใน ๓ ขั้นตอน คือ ๑) การมีส่วนร่วมใน

²กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ, ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., พ.ศ.๒๕๕๖), หน้า ๖๓.

ขั้นเตรียมการ คือ การร่วมคิด ร่วมวางแผน ๒) ขั้นดำเนินการจัดสภาพองค์กร การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาผู้เรียน และการดูแลสนับสนุนในการดำเนินการ ๓) ขั้นติดตามประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน และศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อจะได้นำผลการศึกษาไปขยายผลเพื่อ การปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธให้มีประสิทธิผลต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติในกระบวนการการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ

๑.๒.๒. เพื่อศึกษาการเปรียบเทียบระดับปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการ การมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๖.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด และ โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธใน ๓ ขั้นตอน คือ

๑. การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการวางแผน

๒. ขั้นดำเนินการจัดสภาพองค์กร การพัฒนาบุคลากรการพัฒนาผู้เรียน และการดูแลสนับสนุนทุนในการดำเนินงาน

๓. ขั้นติดตามประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน และศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ

๑.๖.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด ๔๒๐ คน โดยการสุ่มตัวอย่างคิดเป็นร้อยละ ๓๐ ของกลุ่มตัวอย่าง ได้จำนวน ๑๒๖ คน

๑.๖.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยเริ่มตั้งแต่ เดือน ตุลาคม ๒๕๕๓ ไปจนถึงเดือน มีนาคม ๒๕๕๔ รวม ๖ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติในกระบวนการการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นอย่างไร

๑.๔.๒. เพื่อศึกษาระดับปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นอย่างไร

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ผู้ปกครองนักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ กระบวนการ การมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เขตลาดกระบัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๕.๒ ผู้ปกครองนักเรียนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ กระบวนการ การมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เขตลาดกระบัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๖ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

กระบวนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด และโรงเรียน (บวร) หมายถึง การที่บ้าน วัด โรงเรียน เข้ามาร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธใน ๓ ขั้นตอน คือ ๑) การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ คือ การร่วมคิด ร่วมวางแผน ๒) ขั้นตอนการ จัดสภาพองค์กร การพัฒนาบุคลากรการพัฒนา ผู้เรียน และการดูแลสนับสนุนทุนในการดำเนินงาน ๓) ขั้นตอนติดตามประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน และศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการ การมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนที่มีการบริหารจัดการศึกษาตามแนวทางหลักธรรม ในทางพระพุทธศาสนา เพื่อความสำเร็จทางการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ เน้นการ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น โดยใช้หลักธรรม หรือหลักไตรสิกขา ซึ่งได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา มาเป็น เครื่องมือในการพัฒนา

การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง การพัฒนาในด้านดำเนินการ จัดสภาพองค์กร การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาผู้เรียน และการดูแลสนับสนุนการดำเนินงาน เพื่อการพัฒนา ให้นักเรียนมีพฤติกรรมในโรงเรียนทั้งดงาม หรือดีขึ้นใน ๔ ด้าน คือ ด้านกาย ด้านศีล ด้านจิตใจ และด้านปัญญา โดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหลักในการพัฒนา

ปัญหาอุปสรรคในกระบวนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด และโรงเรียน (บวร) หมายถึง สิ่งที่เข้ามาขัดขวางหรือทำให้ขัดข้องในการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนา โรงเรียนวิถีพุทธใน ๓ ขั้นตอน คือ ๑) ขั้นเตรียมการ ๒) ขั้นดำเนินการ ๓) ขั้นติดตามประเมินผล และเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

๑.๓ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๓.๑. ได้ทราบระดับการปฏิบัติในกระบวนการการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ

๑.๓.๒. ได้ทราบระดับปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ